PREDICATUL VERBAL

DE

GH. NEDIOGLU

I

Predicatul verbal are rolul de a enunța acțiunea făcută sau suferită de subiect.

Termen esențial și indispensabil pentru o enunțare explicită, predicatul verbal constituie, prin dinamismul pe care i-l dă acțiunea exprimată, centrul împrejurul căruia gravitează, legîndu-se cu el direct sau indirect, toate celelalte părți ale propoziției. De aceea, de la el trebuie să pornim într-o analiză, ca să ne dăm seama de rolul celorlalți termeni ai propoziției. Sub dependența lui se află astfel însuși subiectul, care, reprezentînd punctul de plecare al gîndirii, nu-și poate îndeplini funcțiunea sintactică fără intervenția predicatului, menit să arate punctul de sosire al judecății exprimate. Numai într-o singură privință, subiectul are ascendență asupra predicatului: în privința acordului. Supraordonat subiectului din punctul de vedere logic, predicatul i se subordonează din punctul de vedere gramatical, primind acordul pe care i-l impune subiectul.

Dînd viață enunțului, predicatul primește și *accentul sintactic*, ceea ce-l și face deseori să treacă înaintea subiectului, schimbînd ordinea normală a termenilor. Cazul se întîmplă mai ales în propozițiile simple: *Trec* soldații. *Vine* iarna. *S-adună* norii. *Pleacă* rîndunelele. Dintr-o manifestare firească și spontană, exprimarea gîndirii devine forțată, căpătînd un aer didactic, de îndată ce așezăm subiectul unor astfel de propoziții înaintea predicatului (Soldații trec. Iarna vine), iar dacă lăsăm să cadă asupra subiectului accentul sintactic, schimbăm și înțelesul construcției: « Soldații (și nu alții) trec ».

Atît de inerent predicatului este accentul sintactic, încît, cînd se întîmplă să treacă asupra unui verb următor, cum vom vedea mai departe, a c e s t a

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

devine termenul principal al grupei predicative, în care fostul predicat cu accentul pierdut intră numai ca un element accesoriu.

Și în complexul frazei — în afară de anumite cazuri speciale — accentul sintactic cade tot pe predicatul propozițiilor, pe care le însuflețește, făcînd bine simțită individualitatea fiecăreia: « *Stăteam* într-o odăiță îngustă, rece, umedă, întunecoasă din strada Justinian. În fiecare dimineață *vedeam* pe stăpîna casei, o cucoană mititică, uscată, bătrînă cu puțină mustață, cu țigara în gură. O *vedeam*, o *muzeam* tușind uscat și parcă-*mi era groază* de dînsa. De cîte ori *trecea* pe lîngă ușa odăiței mele, de atîtea ori îmi *opream* răsuflarea și *așteptam să bată* de trei ori, apoi *să intre* și *să-mi ceară* chiria » (M. Sadoveanu, Însemn. lui Nec. Manea, I).

În gramatică, a c ț i u n e a exprimată de predicatul verbal este concepută în cel mai larg înțeles al cuvîntului. Ea se află nu numai în verbele care arată o lucrare propriu-zisă *(ar, cos, umblu)*, nu numai în cele ce numesc diferite manifestări ale vieții noastre psihice *(văd, aud, simt, vreau)*, dar și în verbele care conțin numai un potențial de viață ca: *cresc, dorm, zac, lîncezesc, tînjesc, vegetez, mă sfîrșesc, mor* etc.

În această categorie intră și verbele cu înțeles receptiv: *primesc, moștenesc* etc. Gramatica descoperă în ele o acțiune latentă, pe care o simțim și noi instinctiv, deoarece face ca sufletul nostru să intre mai mult sau mai puțin în activitate. Și dacă această acțiune e mai puțin evidentă în « *Primesc* o scrisoare », ea se evidențiază în schimb într-un proverb ca « De la un rău platnic *primește* [=consimte să rimești] și un sac cu paie » (I. Zanne, V, 502) și încă mai puternic în construcțiile negative: « Cine calcă jurămîntul, *nu-l primește* [=nu vrea să-l primească] aici pămîntul » (Jarnik-Bîrseanu, apud Tiktin DGR, 1256).

O astfel de acțiune latentă este și în alte verbe. Predicatul *costă* are afinități cu acțiunea de « a cumpăra cu un preț oarecare» (Via *costă* o groază de parale), cu aceea de « a cîștiga cu sacrificii » (Lupta pentru libertate *a costat* multe vieți) și chiar cu acțiunea de « a jigni »: « [Acest] răspuns... l-*a costat* așa de mult pe d. T], încît i-a făgăduit că o să-i înmoaie oasele » (I. Bassarabescu, în DAcR 2, 828).

De altă parte, prin înțelesul de «a stăpîni », acțiunea latentă din *a avea* devine manifestă într-o sumă de perifraze verbale și în anumite construcții: *are bănuială* « bănuiește », *are credință* « crede », *are grijă* « se îngrijește » (se îngrijorează), *are dorință* « dorește », *are obicei* « obișnuiește », *are de gînd* « se gîndește », *are milă* « se milostivește », *are pizmă* « pizmuiește », *are greșeală* « greșește », *are nădejde* « nădăjduiește»; « sărăcie, ce-*ai cu mine?* » [=de ce te ții de mine?] (I. Zanne, V, 375); « Dar ce *ai* [=de ce suferi] Iorgule? » (B. Delavrancea, Irinel); « E dus de-atunci... [de cînd a omorît pe un flăcău] Dar ce-*au avut* [= de ce s-au spămînit?] (G. Coșbuc, Flăcări potolite).

În sfera noțiunii de acțiune gramaticală intră și verbele care nu au decît ceea ce s-a numit « o virtualitate dinamică », fie ea cît de redusă. Verbe ca *stă, șade, tace*, deși par lipsite de orișice idee de acțiune, cînd înseamnă « nu lucrează,

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

nu face nimic, nu vorbește », arată totuși felul de a se manifesta al subiectului: « *Stă cu brațele-ncrucișate* sau *cu mînile-n sîn* » (I. Zanne, II, 21, 255); « Toți cînii bat, dar *el* șede-*n pat* » (Ibidem, III, 279); « Cine *tace* merge-n pace » (P. Ispirescu, apud Tiktin DGR, 1545).

Dinamismul virtual al acestor verbe devine, în anumite condiții, real, efectiv, exprimînd acțiuni în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. Astfel, *a sta* înseamnă: « a se ține într-o anumită poziție » (Stă în picioare), « a se opri » (Stătu locului), « a rămînea » (« Cum îl întoarce așa stă — I. Zanne, II, 593), « a se așeza » (Stai jos) și « a continua să stea » (Stă la foc), « a locui » (Stau cu chirie), « a pluti » (Stă ca untdelemnul deasupra apei), « a-l prinde » (Nu-i frumos cine se ține,/ci-i frumos cui îi stă bine — I. Zanne, II, 563), «a-l supăra pe cineva » (a sta cuiva ca un gunoi în ochi — Ibidem, II, 330); « a se ține de cineva, a nu-l slăbi, a sili pe cineva să-l întrețină » (a sta în spatele cuiva — Ibidem, II, 430). Ca verb de acțiune propriu-zisă, *a ședea* are și el înțelesul de «a se așeza » (Șezi !) și de « a continua cineva să șadă » (Șade pe scaun), « a locui » (Șade la etaj), « a i se potrivi » (Îi șade bine pălăria), înțelesuri la care se adaugă și altele ca: « a se astîmpăra (Șezi liniștit), « a stărui » (Șade pe capul lui — I. Zanne, II, 60) etc. Și acțiunea potențială a verbului *tac* devine o acțiune reală într-o construcție ca *tac un gînd (un cîntec* etc.): « Eu cînt tot un cîntec de-aseară... și-*l tac* [îl opresc, îl înăbuș], dar nevrînd îl cînd iară » (G. Coșbuc, Fata morarului).

Această virtualitate dinamică se simte și în predicatele verbale exprimate prin *a fi:* « Am fost [= m-am dus] cu biletul la o spițărie » (I. Caragiale, D-ale carnavalului, I, 5); « Ci nu-ntreba pe unde *a fost* [= a umblat] și ce-a găsit » (St. O. Iosif, Invins); « Oi vorbi eu cu dînșii și las' dacă *va fi* [= dacă se va întîmpla] ceva » (I. Creangă, Soacra cu trei nurori); « Puțin mai *este* [= a mai rămas] și ai să ajungi împărat » (Idem, Harap Alb); « și dacă ți-am făgăduit atunci, *a fost* [=am făcut-o] numai ca să te împac » (P. Ispirescu, Tinerețe fără bătrînețe); «Astăzi *îi* [= se împlinește] o săptămînă de cînd...» (Jarnik-Bîrseanu DAcR. II_1, 109); « Ce-*i* asta [ce înseamnă] mîndro, de noi?/Semănat-am grîu de vară/și-a ieșit numai secară » (Jarník-Bîrseanu, apud Murnu, Cele mai frumoase doine, 34) — De la ideea de existență a ființelor, cînd simțim în el acțiunea de « a trăi » (N-am sărit peste garduri de cînd *sînt* » — I. Creangă, Capra cu trei iezi) — predicatul verbal *a fi* s-a extins și la existența lucrurilor: « După ușă *este*-un cui » (Jarník-Bîrseanu, DAcR. II_1, 109), cînd implică ideea de « a fi în ființă », ca în « Bolta *este în ființă* și pe zidurile ei se văd nenumărate sculpturi » (Al. Odobescu, ibidem, 121).

★

Potrivit principiului pe care se întemeiază structura ei, propoziția poate avea mai multe subiecte, dar numai un singur predicat, ceea ce afirmă încă o dată preponderența logică a acestuia. El este de obicei un verb la mod personal, singur sau făcînd parte dintr-un grup sintactic, care formează aceea ce se numește sintagma predicatului.

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

Uneori însă pot intra în această sintagmă două verbe, care, deși la mod personal amîndouă, formează totuși un singur predicat, pentru că constituie laolaltă o singură idee verbală, avînd o singură modalitate, o singură valoare temporală și un singur aspect verbal.

Cazul se întîmplă cînd unul din aceste două verbe este un semiauxiliar, adică un verb care, dezbrăcîndu-se de înțelesul său material și concret, își pierde autonomia prin abstractizare și se asociază solidar cu un verb plin, punîndu-se în serviciul lui, ca să exprime o idee verbală unică. Și auxiliarele întocmesc cu verbul lor principal o singură idee verbală, dar, în calitatea lor de morfeme și deci de verbe goale de orice conținut semantic, ele nu pot să modifice cîtuși de puțin înțelesul verbului cu care se asociază, servindu-i numai ca instrumente gramaticale pentru formarea timpurilor compuse și constituind cu el un singur termen morfologic. Astfel, auxiliarul *ai* din *ai plecat* și-a uitat cu totul înțelesul verbului plin din care s-a născut (*a avea* «a poseda, a stăpîni»), ca să arate numai ideea de persoană (pers. II), de număr (singularul) și de timp (perf. compus), pe care verbul principal la participiu nu le poate exprima singur. Dimpotrivă, semiauxiliarele rămîn în oarecare măsură semanteme, așa încît perifrazele formate cu ele nu s-au morfologizat ca cele construite cu ajutorul auxiliarelor, ci-și păstrează caracterul de construcții sintactice. Avînd înțelesul abstractizat, semiauxiliarele nu mai pot exprima, ce e drept, ideea de acțiune a verbului plin din care au provenit, dar, prin noțiunea abstractă pe care o mai păstrează, ele exercită o influență bine simțită asupra verbului căruia îi sînt aservite în sîntagma predicatului, dîndu-i valori din cele mai variate. Importante din punct de vedere morfologic, pentru modalitatea și temporalitatea acțiunii, cum și pentru aspectul ei verbal, ele au și o mare importanță sintactică, întrucît dau sintagmelor predicative puterea de a exprima multiple nuanțe de gîndire. Iată o primă serie de exemple.

1.

În fraza «acum văd eu ce *poate* femeia» (I. Creangă, Stan Pățitul), *poate* formează singur predicatul subordonatei, pentru că-și păstrează valoarea de verb plin, cu înțelesul de «(ce) putere are». Dar cînd întreb: «Vine?» și în loc de un răspuns categoric (Vine! sau Nu vine!) mi se spune: «*Poate* [= se poate] să vină»? Pierzîndu-și înțelesul concret, *poate* nu mai este în stare să exprime singur predicatul, pentru că n-a rămas în conținutul lui decît numai ideea de nesiguranță, de îndoială, pe care, ca semiauxiliar al eventualității, o adaugă nesiguranței conjunctivului următor, formînd laolaltă cu el o singură idee predicativă: «E posibil să vină».

Examinînd raportul în care stau cei doi termeni ai sintagmei predicative, constatăm că verbul al doilea este subordonat celui dintîi: «se poate să vină». Dacă însă, din punctul de vedere strict gramatical, semiauxiliarul cîrmuiește

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

verbul plin, în schimb, prin conținutul său, care este o acțiune, acesta își afirmă preponderența asupra celui dintîi, care exprimă numai ideea abstractă de îndoială, cu nuanța modală corespunzătoare. Ca înțeles deci valorile se inversează: verbul subordonat capătă prioritate, devenind termenul principal al sintagmei, în timp ce semiauxiliarul supraordonat rămîne numai un element accesoriu, menit doar să insufle acțiunii verbului principal modalitatea nesiguranței.

Deosebirea dintre construcția *Poate să vină* «are posibilitatea să vină», în care verbul *a putea* își mai păstrează ceva din autonomia sa, și între sintagma predicativă *Poate să vină* «e posibil să vină» se vede și din intonare. În primul caz, verbul cere să fie accentuat cu toată tăria: «*Poate* să vină». De îndată ce însă intră numai ca semiauxiliar în sintagma predicatului, accentul sintactic trece asupra verbului principal: «Poate *să vină*». Această intonare se simte și cînd semiauxiliarul este despărțit de conjunctivul său printr-un alt termen el propoziției: «— Eu cunosc bine pe aici și *poate* mai încolo *să ai nevoie* de unul ca mine. — *Poate să am, poate să n-am*, zise fiul craiului» (I. Creangă, Harap Alb).

★

Constituind din punctul de vedere al accentului ceea ce se numește în lingvistică un singur cuvînt fonetic, cele două verbe se contopesc, cum s-a spus mai sus, într-o singură idee verbală și deci și într-o singură idee predicativă, cu o singură modalitate, o singură temporalitate și un singur aspect verbal. Cui se datorește această unitate în fiecare din cele patru cazuri?

1. — Ideea verbală unică o dă verbul principal. În adevăr, într-o sintagmă ca *poate să vină*, singura idee verbală este aceea a *venirii*, semiauxiliarul *poate* neavînd decît rolul de a ne înfățișa această acțiune sub semnul posibilității.

2. — Modalitatea unică a aceleiași sintagme se datorește faptului că, deși la indicativ, semiauxiliarul *poate* nu mai păstrează nimic din siguranța acestui mod. Slăbită cu totul, ea face loc îndoielii, care întărește și mai mult nesiguranța caracteristică conjunctivului următor, pentru ca sintagma predicativă să capete o singură modalitate, aceea a eventualității, în virtutea căreia acțiunea verbului principal poate să se realizeze, dar se poate și să nu se realizeze.

Se pune întrebarea: Cum se face că un verb plin ca *a putea*, care prin el însuși se înfățișează cu modalitatea siguranței («are putere») a ajuns un semiauxiliar al îndoielii? Răspunsul este: Valoarea lui de semiauxiliar derivă în acest caz, nu din verbul plin *a putea* «a avea putere», ci din forma lui pronominală *a se putea*, întrebuințată și ea ca verb plin, dar cu înțelesul de «a fi cu putință» și deci cu o modalitate inerentă numai de posibilitate [1]. Semiauxiliarul păstrează

[1] Se știe că verbele își au și modalitatea lor proprie, inerentă conținutului lor semantic. *A încredința*, de pildă, exprimă siguranța, *a pregeta* îndoiala, *a jindui* dorința, *a povățui* sfatul etc. Pe lîngă aceste modalități, care pot fi exprimate și de modurile personale, verbele înfățișează prin ele înseși o sumă de alte modalități, nu numai pentru că fiecare își are nota modală proprie, dar și pentru că unul și același verb poate avea cîte o nuanță modală deosebită, după fiecare dintre înțelesurile lui, așa cum vom vedea îndată că din trei sensuri deosebite ale verbului *a putea*, s-au născut trei semiauxiliare, fiecare cu propria sa nuanță modală.

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

astfel nu numai ideea abstractă a verbului plin din care a provenit, ci și modalitatea acestuia.

Ce se întîmplă cînd semiauxiliarul *a putea* cu inerenta lui modalitate de nesiguranță, este pus la indicativ, modul siguranței depline? Se produce așa-numitul fenomen lingvistic de interferență (A. Meillet), în virtutea căruia, din ciocnirea celor două modalități contrare, iese biruitoare modalitatea semiauxiliarului, care anihilează siguranța indicativului.

Modalitatea semiauxiliarului se armonizează astfel cu modalitatea asemănătoare a conjunctivului, cînd verbul principal este la acest mod, formînd o sintagmă predicativă cu o modalitate unică, aceea a eventualității: *Poate să vină* « e posibil să vină ». Dar cînd verbul următor este la indicativ? *Poate (că) vine*. Intervine iarăși interferența, care se produce de astă dată între valoarea modală de nesiguranță a semiauxiliarului și aceea de siguranță a indicativului următor, cu același rezultat ca și în cazul precedent: cea din urmă este anihilată de cea dintîi, ceea ce dă sintagmei predicative tot modalitatea unică a eventualității: *Poate (că) vine* [1] « este posibil să vină ».

Iată acum și cazul contrar. Pentru că, oricît de ciudat s-ar părea la prima vedere, verbul *a se putea* « a fi posibil » devine uneori și un semiauxiliar al siguranței. Cazul se întîmplă cînd este pus la perfect: *s-a putut* « a fost posibil ». Acum indicativul vine nu numai cu siguranța inerentă modului său, ci și cu aspectul verbal al acțiunii care a și fost îndeplinită, ceea ce întărește și mai mult siguranța indicativului. Arătată astfel în afară de orice îndoială, siguranța indicativului este aceea care anihilează de astă dată nesiguranța inerentă semiauxiliarului *a se putea*, făcînd din *s-a putut* un semiauxiliar al siguranței celei mai depline. Se-nțelege de la sine că acum alta va fi valoarea modală unică a sintagmei pe care o formează semiauxiliarul *s-a putut* cu un subjonctiv următor, ca de exemplu în « Cum *a putut să se-ntîmple* așa ceva? » Devenit un semiauxiliar al siguranței, *a putut* (care aici reprezintă pe *s-a putut:* Cum s-a putut întîmpla așa ceva?) anihilează nesiguranța conjunctivului la care este verbul principal, făcîndu-l să exprime acțiunea ca sigură și reală în toată puterea cuvîntului, pentru că o arată și îndeplinită. « Cum a putut să se-ntîmple așa ceva? » înseamnă de fapt « Cum *s-a întîmplat* așa ceva? » în care nu mai găsim aici o urmă din modalitatea de îndoială sau de nesiguranță a conjunctivului următor. Iată cum cele două moduri deosebite la care se află cele două verbe ale sintagmei se unifică într-o singură modalitate, de astă dată aceea a siguranței indicativului; și iată cît de deplină este sinteza modală pe care o formează semiauxiliarul cu verbul

---

[1] Prezența conjuncției *că*, intercalată între semiauxiliar și verbul principal, nu tulbură unitatea sintagmei, pentru că aici ea n-are decît rolul de a lega cei doi termeni. Cînd verbul următor este la conjunctiv, el se leagă cu semiauxiliarul său prin conjuncția *să*, care a ajuns să facă parte integrantă din forma acestui mod. Cînd însă verbul principal este la indicativ, limba recurge la diferite conjuncții cum sînt: *că, de, ca, dacă* sau *și*, care, în aceste cazuri, și-au pierdut menirea de a introduce o propoziție completivă, consecutivă, finală, condițională sau copulativă, transformîndu-se în simple mecanisme gramaticale de legătură.

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

său principal. A despărți prin analiză cei doi termeni ai sintagmei ar însemna să dai verbului *să se întîmple* valoare de conjunctiv, pe care el n-o mai are decît numai ca formă, valoarea lui modală intrinsecă fiind aceea a indicativului. « Cum *a putut să se întîmple* așa ceva ? » = « Cum *s-a întîmplat* așa ceva ? ».

Și astfel, dacă ideea verbală unică este impusă sintagmei de verbul principal, unitatea ei modală se datorește semiauxiliarului.

3. — Cine hotărăște temporalitatea unică a sintagmelor? Uneori numai semiauxiliarul. În exemplul precedent, de pildă, perfectul compus la care este semiauxiliarul a anihilat valoarea temporală de prezent a conjunctivului următor, dînd întregii sintagme o singură temporalitate, aceea de perfect compus.

Cînd însă semiauxiliarul este la prezent, temporalitatea unică a sintagmei provine din contribuția în egală măsură a timpului la care se află de o parte semiauxiliarul, iar pe de alta verbul principal.

În *Poate să vină* sau *Poate (că) vine*, se asociază ideea prezentă de posibilitate (poate) cu ideea de viitor a acțiunii posibile, exprimată în primul caz printr-un conjunctiv (să vină), care implică o idee de viitor, iar în al doilea printr-un prezent al indicativului (vine), care are deseori valoare de viitor, *poate (că) vine* însemnînd « poate (că) va veni ». Se naște astfel nuanța temporală de prezent în perspectiva viitorului.

În *Poate să fie acasă* sau *Poate (că) este acasă*, ideea prezentă de posibilitate, aplicată fiind unui fapt actual, sintagma capătă nuanța temporală de prezent în perspectiva actualității.

In *Poate să fi venit* sau *Poată (că) a venit* se îmbină ideea prezentă de posibilitate cu ideea de trecut a acțiunii închipuite că s-ar fi produs mai înainte. Este a treia nuanță temporală, de prezent în perspectiva trecutului, ca și în: « *Poate* de mult[1] *s-a stins* [steaua] în drum, / în depărtări albastre » (M. Eminescu, La steaua).

În toate aceste sintagme, punctul de plecare rămîne prezentul exprimat de semiauxiliarul *poate*, iar din acest prezent real, verbul principal ne îndreaptă rînd pe rînd gîndul înspre viitor, înspre prezent și înspre trecut. Ce temporalitate unică are sintagma predicativă, cînd semiauxiliarul ei este la un timp trecut? Într-o frază ca: « Încolțit din toate părțile ce *pot să fac* decît să cedez? » sintagma subliniată are valoarea temporală de prezent în perspectiva viitorului, pe care am semnalat-o mai sus. În prezent, vorbitorul n-are altă posibilitate decît să cedeze într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Dar în « Încolțit din toate părțile, ce *puteam să fac* decît să cedez? » În momentul din trecut în care

[1] Ca și în cazul construcțiilor semnalate în nota precedentă, unitatea sintagmei nu este tulburată de circumstanțialul *de mult*, intercalat în corpul ei. Astfel de intercalări se constată uneori chiar și între auxiliar și participiul său, la perfectul compus: a *mai* venit, s-a *cam* supărat, nu l-am *prea* văzut etc.

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

se transpune de astă dată vorbitorul, ca într-un prezent figurat, acțiunea cedării era încă de domeniul viitorului. Ea s-a produs însă după aceea, așa încît ceea ce era atunci un fapt de viitor este acum în momentul vorbirii un fapt trecut, de unde și numele de viitor în trecut, dat acestei nuanțe temporale.

Și astfel, o dată cu contopirea celor două moduri deosebite într-o singură modalitate, pe care nu ți-o poate da decît numai valoarea de ansamblu a sintagmei, se produce și fuziunea celor două timpuri deosebite într-o nouă temporalitate unică, pe care n-o putem percepe decît numai dacă privim sintagma în întregul ei și nu în părțile-i componente.

4. — În sfîrșit, cui se datorește unitatea de aspect verbal a sintagmei? Cînd cele două verbe au același aspect, ele se întăresc reciproc; cînd sînt de aspecte diferite, semiauxiliarul anihilează, prin interferență, aspectul inerent verbului principal, impunîndu-și aspectul său întregii sintagme. De felul său, semiauxiliarul *a putea*, ca și verbul plin corespunzător, este imperfectiv, ca unul ce exprimă o acțiune latentă în desfășurare. *A veni* este însă perfectiv, deoarece arată acțiunea ajunsă la capăt. Rezultatul: sintagma *Poate (că) vine* apare imperfectivă în cel mai deplin înțeles al cuvîntului, pentru că, datorită semiauxiliarului, acțiunea venirii nu se mai apropie de sfîrșit, ci rămîne cu o durată nelimitată și nedeterminată. De altă parte, se știe că conjunctivul este un mod imperfectiv, care înfățișează sub acest aspect chiar și verbele perfective. Sintagma *Poate să vină* capătă astfel un aspect verbal imperfectiv, rezultat din aspectul de același fel al celor două forme verbale. Care este aspectul sintagmei *A putut să vină?* De astă dată aspectul perfectiv pe care-l capătă semiauxiliarul la perfectul compus desființează aspectul imperfectiv al conjunctivului următor, dînd sintagmei un aspect verbal perfectiv: *A putut să vină* = «a venit».

Contopite astfel într-o singură idee verbală și deci și într-o singură idee predicativă, cu o singură modalitate, cu o singură temporalitate și cu un singur aspect verbal, cele două verbe constituie și o singură unitate sintactică solid închegată. Iată pentru ce verbele componente ale sintagmei predicative, deși amîndouă la mod personal, nu trebuie și nici nu pot să fie disociate. Prin descompunerea perifrazei, modalitatea, temporalitatea, aspectul verbal și înțelesul de ansamblu al sintagmei dispar, așa cum dispare viața din organismul viu al unei ființe pe care o disecăm.

★

S-a spus mai sus că un semiauxiliar poate face ca acțiunea verbului principal din sintagma predicatului să fie văzută prin prisma mai multor modalități. Astfel, dacă în exemplele precedente semiauxiliarul *a putea* ne arată acțiunea predicatului ca posibilă, dar nesigură, — în altele ne-o înfățișează ca o concesie făcută

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

cuiva: « Atuncea, dacă globul n-o merita viață, / *poți să-l prăjești* în voie-ți, eu nu mă-mpotrivesc » (Gr. Alexandrescu, Cometei). Cum se explică această nouă notă modală a semiauxiliarului *a putea?* Prin modalitatea de îngăduință pe care o are verbul plin *a putea*, cînd înseamnă « a da (a avea) voie »: « — *Pot* să iau un măr? — *Poți!* » Această notă de îngăduință implică uneori și pe cea de nepăsare, pe care o ilustrează următorul citat de delicios umor romînesc: « Zice unul: « Cutare te ocărește! » dar acela îi răspunde: « Cînd nu sînt de față, poate să mă [și] bată! » (Iord. Golescu, apud Zanne, II, 138).

★

Cît de departe poate merge pe această cale nuanțarea modală a sintagmei predicative ne-o arată faptul că semiauxiliarul *a putea*, născut de astă dată din chiar verbul plin *a putea* « a avea putere », asociază concesia cu ipoteza. În proverbul: « *Poți* să-i iei, dar *nu poți* să-i dai cuiva cu de-a sila », *a putea* este încă autonom (ai puterea să..., n-ai puterea să...) și deci predicat al regentei în fiecare din cei doi termeni ai opoziției. Dar în « *Poți să mă omori*, dar nu intru » (L. Rebreanu, Amîndoi, 26)? Aici *poți* formează ideea predicativă laolaltă cu verbul său principal, dîndu-i înțelesul de « chiar dacă m-ai omorî », în care nu mai găsim nimic din sensul concret de « putere » al verbului plin, ci numai valoarea lui abstractă, care l-a transformat într-un semiauxiliar de concesie ipotetică.

Din verbul plin *a putea* « a avea voie » s-a mai născut un semiauxiliar cu altă valoare modală decît cea concesivă. Verb autonom, constituind singur predicatul regentei în *Pòți să ieși!* « ai voie să ieși », *poți* devine un semiauxiliar, o dată cu crearea sintagmei predicative în care accentul sintactic trece asupra verbului principal: *Poți să ièși!* Deși ca formă acesta rămîne și mai departe un conjunctiv, modalitatea lui devine imperativă. Se știe însă că, și singur, conjunctivul are deseori valoare de imperativ. Care este nota modală distinctivă pe care i-o dă semiauxiliarul? *Poți să ièși!* atenuează considerabil severitatea lui *Să ieși!* În loc de asprul « Să nu mă mai întrebi! » sau « Să nu mai vii! » avem sintagmele predicative cu asperitatea netezită din: « Și de aceea, de-azi-nainte, *poți să nu mă mai întrebi* / de ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi » (M. Eminescu, Scrisoarea II); « Dacă mîne nu vii la serviciu, *poți să nu mai vii*, căci [șeful] face raport de destituire » (I. Caragiale, Două loturi). Cu această valoare, semiauxiliarul *a putea* îmblînzește pînă și pe severul *Pleacă!* sau *Du-te!* « Nu mai poți trăi cu mine, / tu ai mamă, *poți să pleci!* » (G. Coșbuc, Voichița lui Ștefan); « — Așa? Vra să zică... nu... vrei să-mi dai [să beau]? — N-am. *Poți să te duci* acasă! » (M. Sadoveanu, Comoara Dorobanțului, V) — O astfel de sintagmă predicativă formulează cu politețe și o imputare: « Nino dragă, *ai putea să-mi vorbești* mai cuviincios » (Al. Vlahuță, Dan, 258). Din înțelesul de « ai voie » al verbului plin, n-a mai rămas în semiauxiliarul *poți* decît o tendință de subtilă insinuare în modalitatea imperativului, căruia-i atenuează duritatea.

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

În sfîrșit semiauxiliarul *a putea* modifică, în sintagma predicatului, și modalitatea indicativului. Precisă în « Lada *cîntărește* 100 de kgr », evaluarea devine aproximativă în « Lada *poate cîntărește* 100 de kgr ».

2.

Într-o și mai mare măsură decît *a putea*, intră în sintagma predicatului *a trebui*. Dacă cel dintîi poate să aibă, în anumite cazuri, valoarea de verb plin și cînd este urmat de un conjunctiv, cel din urmă nu-și păstrează autonomia decît numai cînd este construit cu un complement substantiv [1]. « La unul fără suflet, *trebuie* unul fără de lege » (I. Creangă, apud Zanne, II, 439). De cum complementul următor este un verb, *a trebui* cade în sfera de influență a acestuia, absorbit fiind de el și pus să exprime ideea modală de necesitate a acțiunii.

Această idee modală apare cu multiple și foarte variate nuanțe. De la necesitatea satisfacerii nevoilor de toate zilele: « *Trebuie să-mi dreg* gardul », pînă la necesitatea fatală a imperioaselor legi ale naturii: « În cîte milioane de tipare... /*a trebuit* viața *să se-mbrace*/ în drumu-i de prefaceri milenare ! » (G. Topîrceanu, Balade vesele și triste, 92); de la necesitatea logică: « Ai intrat în horă, *trebuie să joci* », pînă la necesitatea determinată de un simplu capriciu: « *Trebuie să-i joc* un renghi ! »; de la necesitatea provocată prin constrîngere: « era țara mănoasă, dar era turcu dușman... *trebuia să-i dai* din zece o oaie » (Graiul nostru, I, 135), pînă la necesitatea obligației morale: « *Nu trebuie să știe* mîna stîngă ce dă dreapta » (I. Zanne, II, 238); de la necesitatea inexorabilă a hotărîrilor destinului: « *Trebuie să pață* omul ce i-o fi scris în frunte » (Ibidem, II, 160), pînă la necesitatea înfățișată numai ca un deziderat: « Cine are barbă, *trebuie să aibă* și pieptene »; de la necesitatea impusă de rațiune: « *Trebuie să renunțăm* o dată la viața asta de risipă !... » (Al. Vlahuță, O viață), pînă la necesitatea dictată de puterea unui sentiment: « *Ea trebui* de el în somn *aminte să-și aducă* / și dor de-al valurilor domn / de inim-o apucă » (M. Eminescu, Luceafărul); de la necesitatea aspirației: « Știam că și eu *trebuie să mă fac* odată ca Huțu și pentru aceea îi prindeam apucăturile » (I. Slavici, Budulea Taichii), pînă la necesitatea izvorîtă dintr-o adîncă credință: « Plecam la școală, zgribulit într-o haină de căpătat... zicîndu-mi mereu în gînd că *trebuie să vie* și pentru mine o zi, în care să răsuflu » (Al. Vlahuță, Clipe de liniște, 7); de la necesitatea acțiunii sigure: « Para, după ce se coace, *trebuie să cază* » (Iord. Golescu, apud Zanne, I, 245), pînă la necesitatea numai probabilă a acțiunii: «*Trebuie să fi luat* el vr-un semn, cu care să dea la iveală vitejia lui » (P. Ispirescu, Poveste țărănească). În sintagmele de ultimul tip, semiauxiliarul *a trebui* face parte dintr-o înlănțuire logică, înfățișînd probabilitatea ca rezultată dintr-un raționament.

---

[1] Deși impersonal, *a trebui* este și un verb tranzitiv, care cere un complement în acuzativ. Așa-l simt cei mai autorizați reprezentanți ai spiritului limbii noastre. P. Ispirescu zice prin gura unuia din eroii basmelor sale: « Îmi *trebuie pe cineva* care să mă povățuiască » (Ileana Simziana).

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

Ca semiauxiliar, *a trebui* impune sintagmei nu numai modalitatea sa proprie de necesitate, dar uneori și modalitatea siguranței indicativului, cînd se află la acest mod. În proverbul « Unde sînt broaște *trebuie să fie lac* », el anihilează prin interferență modalitatea de nesiguranță a conjunctivului următor, făcîndu-l să exprime existența lacului cu siguranța indicativului, ceea ce dă proverbului înțelesul de « Unde sînt broaște *este cu siguranță lac* ». Un alt exemplu. Plîngîndu-se că vremea trece încet, Caragiale (II, 206) adaugă: « Cît de încet, ceasurile tot *trebuie să treacă* ». Conjunctivul *să treacă* ajunge astfel să exprime acțiunea ca sigură de tot pînă și la viitor, timp care implică deseori numai ideea de posibilitate: « Ceasurile vor trece cu cea mai mare siguranță ». Și dacă în aceste cazuri puterea semiauxiliarului *trebuie* se datorește și ideii de necesitate impusă de o lege a naturii, în exemplul următor, el anihilează nesiguranța conjunctivului ca exponent al necesității impuse prin constrîngere: « — Auzi, soră nicovală, cum ne rîde acușorul? — Aud... și văd, dar *trebuie să răbd* », unde *să răbd* capătă înțelesul de « rabd și voi răbda pentru că n-am încotro » (I. Creangă, Acul și barosul).

De altă parte, transformînd indicativul într-un conjunctiv, semiauxiliarul *trebuie* îi slăbește siguranța sau îi atenuează asprimea. Acțiunea sigură din *Vine* se preface pe această cale într-o acțiune numai probabilă: *Trebuie să vină*. Al doilea caz: Prin *Ai greșit adunarea* facem cuiva o imputare, dar îi menajăm susceptibilitatea spunîndu-i: *Trebuie să fi greșit adunarea* « Probabil că ai greșit adunarea ».

Tot pe atît de bine simțită este și nuanțarea pe care *a trebui* o dă imperativului. Să luăm exemplele: « *Să nu știe* stînga ce dă dreapta » (I. Zanne) și « *Nu trebuie să știe* stînga ce dă dreapta » (Ibid.). E unul și același precept moral. Pe cînd însă în primul simțim numai un sfat, care merge de la suflet la suflet, o notă de intimitate între sfătuitor și sfătuit, — în al doilea apare glasul moralistului care formulează în chip general un comandament moral. Iată un citat care ilustrează și o altă nuanță pe care semiauxiliarul *trebuie* o insuflă prin interferență modalității imperativului: « — Să nu mă lași! *Trebuie să-mi faci* un mare serviciu amical. Să vedem cît ne ești de prieten! — Cu cea mai mare plăcere, madam Georgescu, dacă pot... — Poți, să nu zici că nu poți... știu că poți... *Trebuie să poți!* » (I. Caragiale). Față de imperativele redate numai prin conjunctiv, cele precedate de *trebuie* exprimă rugămintea fierbinte, insistentă, plină de ardoare, ridicată pînă la cel mai înalt grad de intensitate, pentru formularea căreia vorbitoarea recurge pînă și la poruncitorul *trebuie*, fără să depășească totuși tonul rugător.

A trebui se pune în serviciul verbului principal nu numai ca semiauxiliar de mod, ci și ca semiauxiliar de timp. În această calitate el poate exprima cele trei nuanțe de prezent, pe care le exprimă și *a putea*, dîndu-le însă nuanța sa modală proprie. Dacă *Poate să vină* e un prezent în perspectiva unui viitor posibil, *trebuie să vină* e un prezent în perspectiva unui viitor probabil. Dacă *Poate să fi venit* e un prezent în perspectiva unui trecut posibil, *Trebuie să fi venit* e un

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)

prezent în perspectiva unui trecut probabil. Și iarăși, dacă *Poate să fie acasă* e un prezent în perspectiva actualității posibile, *Trebuie să fie acasă* e un prezent în perspectiva actualității probabile. Exemple: « — Unde e Nae? — Nu știu; a plecat de azi dimineață... *trebuie să vină* » (I. Caragiale, D-ale carnavalului); « Cînd tata a zis să nu intrăm acolo, *trebuie să fi știut el* ce-a zis » (P. Ispirescu, Porcul fermecat); « Mare stare *trebuie să ai tu*, tinere, de o risipești așa » (Idem, Cei trei frați împărați). Iată și nuanța temporală de viitor în trecut: « *Tu trebuia să te cuprinzi* / de acel farmec sfînt [al iubirii]... (M. Eminescu, Pe lîngă plopii...). Îndatorirea pe care o avea iubita de a răspunde la iubirea poetului este privită dintr-un moment din trecut — cînd iubirea lui era încă înflăcărată — și se referă la un viitor devenit însă și el trecut în momentul cînd Eminescu își scrie poezia.

În sfîrșit, *a trebui* îndeplinește și funcțiunea de semiauxiliar de aspect verbal. Verbul *plec*, care este un perfectiv momentan, devine imperfectiv în sintagma *Trebuie să plec*, unde semiauxiliarul face ca verbul principal să nu mai exprime o acțiune care începe și se sfîrșește în același moment, ci o acțiune de durată nelimitată și deci imperfectivă.

Sintagmele predicative formate cu semiauxiliarele *a avea*, *a fi* și *a voi* vor apărea în numărul următor.

BDD-A10319 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:38:58 UTC)